

ЖІНОЧА ПЕРІОДИКА УКРАЇНИ НА ЗЛАМІ ЕПОХ

Ключові слова: жінка, періодичні видання, радянський жіночий журнал.

Keywords: woman, periodicals, Soviet women's magazine.

Дослідження періодичної преси як історичного джерела є важливим складником вивчення певної теми або періоду. Періодичні видання мають унікальну особливість, а саме здатність відображати суспільно-політичні, економічні та культурні процеси у реальному часі, що робить їх джерелом невичерпної та різнобарвної інформації.

Метою цієї роботи є огляд жіночої періодики, що видавалася на території України на зламі епох – за часів Української національної революції та в перші десятиріччя радянської України.

Історія періодичної преси України висвітлена в узагальнюючій праці В. М. Володимирова [2], особливості періодичної преси як джерела розглядаються у підручнику з джерелознавства під редакцією Я. С. Калакури [3]. Розвиток та особливості української жіночої періодики проаналізовані у дослідженнях О. М. Сушкової, Х. Астапцевої [1; 4].

Періодичні видання займають важливе місце у формуванні джерельної бази історичного дослідження, оскільки вони відображають події, тенденції та суспільні настрої певного періоду. Основними різновидами періодичних видань є газети та журнали, кожен із яких має власну специфіку подачі матеріалу. Газети зазвичай містять актуальні новини, аналітичні статті, офіційні документи, публіцистичні матеріали, що робить їх цінним джерелом для дослідження різних проблем. Натомість журнали характеризуються більш ґрунтовним підходом до висвітлення подій, публікацією наукових і публіцистичних статей, статистичних даних, що сприяє глибшому аналізу суспільних процесів [3].

На початку ХХ ст. жінки на українських землях активно боролися за свої права, зокрема за освіту, рівноправність і соціальний захист. Жіноцтво у Києві, Харкові, Полтаві, Катеринославі виступало за навчання рідною мовою, прагнуло допомогти працюючим жінкам захистити їхні права.

Попри відсутність окремих жіночих журналів, проблеми жіночого руху знаходили відображення у тогочасній пресі. Можливості видавати окремий журнал для жінок на той час не було, але періодичні видання на українських землях у межах Російської імперії не залишилися байдужими до справ жіноцтва. До висвітлення тем про жіночий рух, нові організації, жіночі права долучалися часописи «Рідний край» – замітка «Всеросійський з'їзд по боротьбі з торгом жінками» у 1909 р., «Нова громада» – публікація «Наші товариства» у 1906 р., «Село» – замітки «Женщини на виборах», «Права жінок в Новій Зеландії» у 1910 р. [4, с. 41].

У роки Першої світової війни українські часописи закрили, а діячів українського національного руху переслідували. Лише з початком Української революції, влітку 1917 р., у Києві короткочасно виходив часопис «Жіночий вісник» – орган Українського жіночого союзу. Василь Равлюк був писарем організації та

головою редакційної комісії. Союз підтримав Центральну Раду, об'єднуючи жінок задля просвіти й економічного розвитку під гаслом рівноправності. «Жіночий вісник» закликав жінок до громадської праці, розвитку ідеалу людини та жінки. Часопис ставив за мету висвітлювати шляхи жіночої освіти, сфери їхньої суспільної діяльності та соціальні завдання Союзу. Він підкреслював рівноправність жінок із чоловіками та їхнє повноправне місце в суспільстві. Видання прагнуло спрямовувати жіночий рух в Україні, відображаючи всі аспекти життя – соціальний, національний тощо [4, с. 42].

У радянський період жіночі видання стали частиною ідеологічної політики влади. Радянська преса являла собою чітко налагоджену систему друкованих засобів масової інформації, що функціонували в період існування Радянського Союзу, зокрема в Українській РСР. Вона відігравала важливу роль у формуванні суспільної думки, поширенні офіційної ідеології та висвітленні політичних, економічних і культурних процесів радянської доби.

Основними темами більшовицької преси були критика буржуазних урядів, пропаганда марксистсько-ленінських ідей та більшовицької революції, відомості про робітничий рух. Постійно, з номера в номер на її сторінках друкувалися матеріали про невідворотність революційних змін, переходу політичної влади до рук пролетаріату, керованого партією більшовиків, та про єдність історичних доль пролетарів України і Росії, про необхідність возз'єднання їх у новому інтернаціоналістичному пролетарському союзі [2, с. 18].

Поява радянських жіночих журналів була частиною загальної політики радянської влади щодо залучення жінок до активної суспільної праці та пропаганди комуністичних ідей. Першими такими виданнями стали «Комуністка», що виходила з 1920 р. в Москві, та «Работница и крестьянка», призначена для жінок робітничого та селянського походження.

На українських землях аналогічну функцію виконував журнал «Селянка України», який почав виходити у 1924 р. в Харкові, а з 1931 р. під назвою «Колгоспниця України» – у Києві. Видавцем значився ЦК КП(б)У. Часопис був засобом ідеологічного впливу, закликаючи жінок працювати до виснаження, перевиконувати норми п'ятирічок і брати активну участь у соціалістичному будівництві. Основною темою публікацій була роль жінки як робочої сили на благо партії, що відповідало загальній політиці радянської влади щодо «емансипації» жінок через їхню беззаперечну трудову відданість [4, с. 43]. Головний редактор у вступному слові до річниці часопису зазначала: «Селянка України» – масовий журнал, що призначається для широких верств селянок. Видавати й поширювати такий журнал – завдання нелегке. Адже наша дореволюційна селянка – це не тільки пригноблена та попами задурена істота, вона в своїй масі на 90 % неписьменна» [1, с. 64]. Отже, партія абсолютно знецінювала й нівелювала духовно-культурний рівень українських жінок сільської місцевості, що зберігали традиції свого народу.

Метою часопису було навчати селянок виконувати заповіді Леніна, брати участь у загальній боротьбі робітників та селян, щоб під проводом комуністичної партії перебудовувати життя на новий лад [1, с. 64].

Отже, українська періодика для жінок має свою історію, різним періодам якої притаманні свої особливості. На початку ХХ ст. жіночі проблеми знаходи-

ли відображення на сторінках загальної української преси. На хвилі революційних змін 1917 р. виникали нові видання, що акцентували на питаннях жіночої емансипації, освіти та соціальних ролей жінок у суспільстві. Важливою віхою стало створення першого жіночого журналу, який сприяв розвитку жіночої тематики в періодиці.

Радянська періодика для жінок була важливим інструментом ідеологічного впливу, спрямованого на формування образу «нової радянської жінки» – трудової, відданої партії та соціалістичному будівництву. Журнали не лише висвітлювали роль жінок у суспільстві, а й активно пропагували політичні настанови комуністичної влади. Вони сприяли залученню жінок до громадського життя, однак одночасно нівелювали їхню національну ідентичність і традиційні жіночі ролі. Отже, радянські жіночі видання слугували водночас і засобом інформування, і потужним механізмом пропаганди.

Джерела та література

1. Астапцева Х. Проблематика моди на шпальтах часопису «Селянка України» / «Колгоспниця України» (1924–1941 рр.). *Образ*. 2024. Вип. 2(45). С. 60–77.
2. Владимиров В. М. Історія української журналістики (1917–1991): навч. посіб. Київ: МАУП, 2007. С. 17–24.
3. Історичне джерелознавство: підручник / авт.: Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко, Б. І. Корольов, М. Г. Палієнко; гол. ред. С. В. Головка. Київ: Либідь, 2002. С. 304–413.
4. Сушкова О. М. Періодичні видання для жінок в Україні: динаміка розвитку та концептуальні особливості: навчальний посібник. Суми: Вид. СумДУ, 2009. С. 41–49.

Іваненко Дар'я

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЖІНОЧИЙ РУХ В УКРАЇНІ В РАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

Ключові слова: Україна, жіночий рух, Товариства руських жінок, радянська пропаганда, дисидентський рух.

Keywords: Ukraine, women's movement, Russian Women's Societies, Soviet propaganda, dissident movement.

Жіночий рух в УРСР – це унікальне поєднання боротьби за рівність, здійснення соціальних ідеалів та традиційних уявлень про роль жінки в суспільстві. Протягом століть українські жінки відігравали важливу роль у родинному, господарському та культурному житті, однак їхній політичний і соціальний вплив залишався обмеженим. Лише у ХХ ст. жіночий рух отримав новий імпульс, закріпивши офіційне рівноправ'я жінок у всіх сферах життя.

Зародження жіночого руху в Україні пов'язане ще з кінцем ХІХ – початком ХХ століття, коли з'явилися перші організації, що боролися за освітні права та трудові можливості жінок. Одним із перших значних кроків стало створення у 1884 р. «Товариства руських жінок» у Галичині, яке сприяло просвіті та культурному розвитку [1]. Під час революційних подій 1917 р. жінки здобули виборчі